

HAGASKOLAN I HOFORS

Antikvarisk förundersökning

Hagaskolan
Hofors 5:25
Hofors kommun
Gävleborgs län
2017

Ulrika Olsson

Xlm. Dnr: 463/310

HAGASKOLAN I HOFORS

Antikvarisk förundersökning

Hagaskolan
Hofors 5:25
Hofors kommun
Gävleborgs län
2017

Rapport 2017:18
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

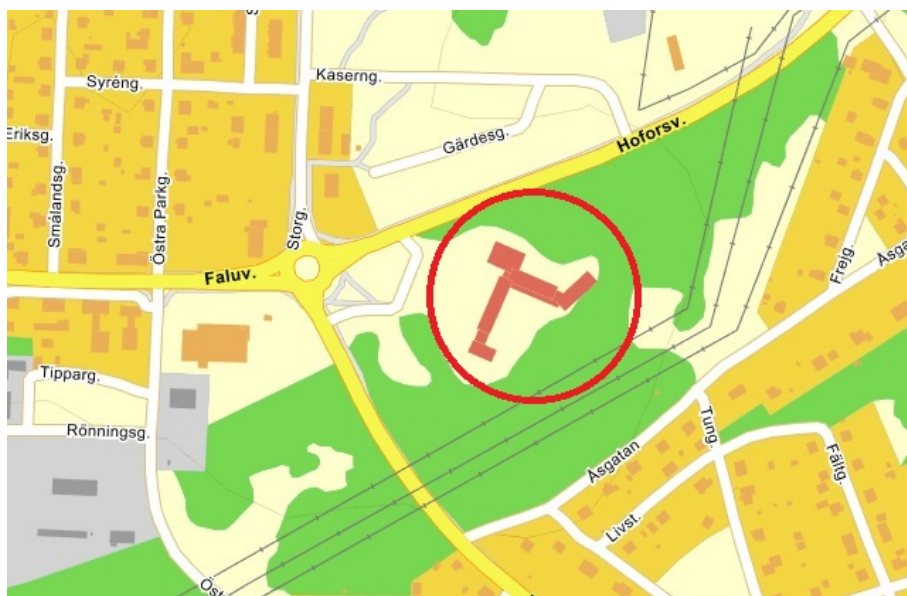
Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Box 746, 801 28 Gävle
Tel 026-65 56 00
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2017
Omslagsbild: Foto: Ulrika Olsson
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.
ISSN 0281-3181
Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Bakgrund	5
Metod.....	5
Historik och beskrivning.....	6
Beskrivning av huvudbyggnadens exteriör.....	14
Stomme och plan	14
Fasad, entré och tak	14
Fönster	15
Beskrivning av Hagaskolans interiör	16
Värdebärare i exteriören	17
Antikvarisk bedömning	23
Sammanfattande värde, analys	23
Källor	24

Figur 1. Karta från Eniro över området. Hagaskolan är inringad.

BAKGRUND

Hagaskolan i Hofors står utan användning sedan 2012. De tomma byggnaderna hotas sedan dess av rivning. 2016 satte därför Hofors kommun samman en projektgrupp för att undersöka nya möjliga användningsområden. Idag finns ett långt framskridet förslag, Framtid Haga. De föreslagna nya verksamheterna innebär en ändrad användning av byggnaderna, och även vissa omdaningar i form av ombyggnationer. Dessa förändringar kräver en detaljplaneändring. Denna förundersökning kommer inte vidare att beskriva förslaget, utan utgår från befintliga byggnader och dess kulturhistoriska värden. För närmare information kring förslaget, se www.framtidhaga.se

För att klargöra förutsättningarna inför projektstart och inför framtagande av en ny detaljplan har Läns museet Gävleborg fått i uppdrag att utföra en antikvarisk förundersökning av Hagaskolan. Förundersökningen är genomförd av byggnadsantikvarie Ulrika Olsson från Läns museet Gävleborg på uppdrag av fastighetsägaren, Hofors kommun. Fokus har lagts på Hagaskolans exteriör. Delar av interiörerna berörs kortfattat. Dokumentation på utfördes 2017-09-22. Området berörs av en äldre stadsplan från 1939.

Hagaskolan sedd från väster. Aulan syns till vänster och huvudentrén syns till höger om det gråfärgade partiet. Foto: 2017-09-22.

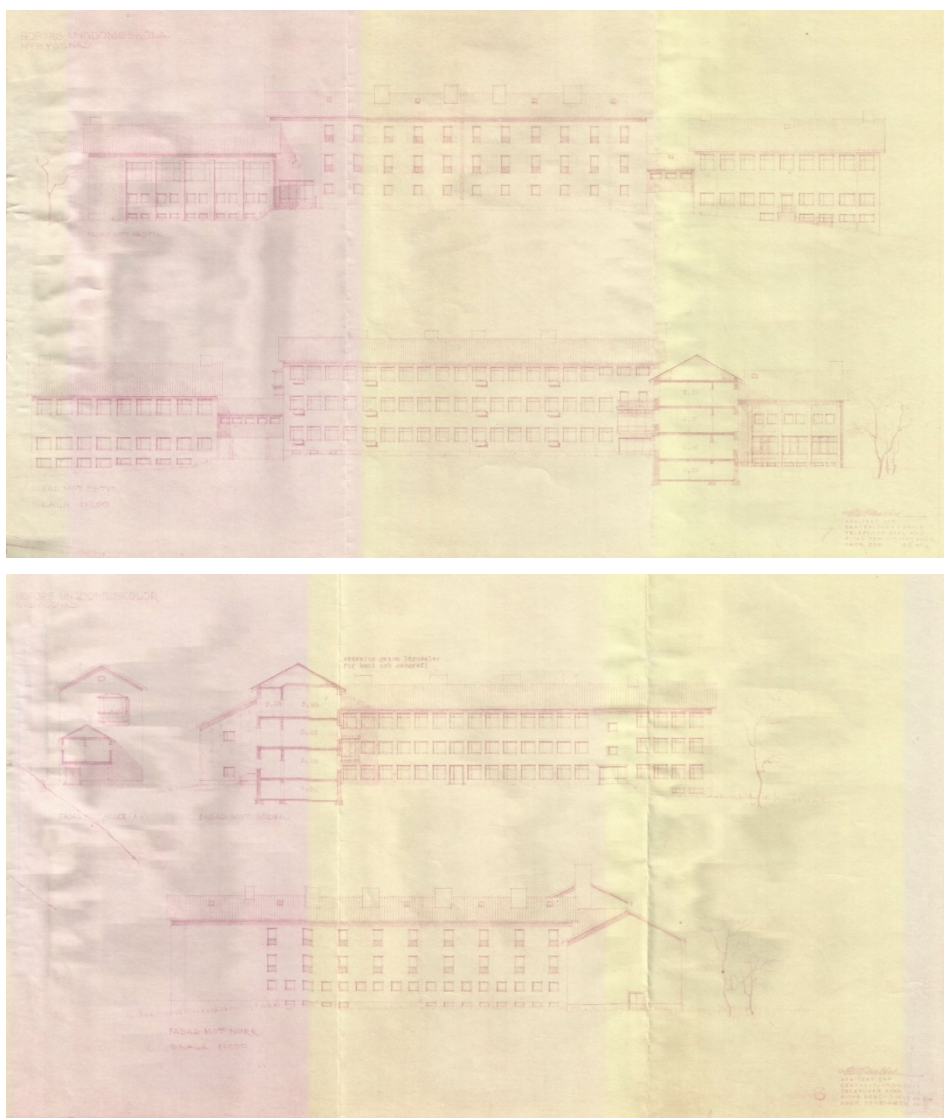
METOD

Ritningar från Kommunarkivet i Hofors har studerats, liksom äldre foton, vilka framförallt har hittats via bygdeband.se. Värdefull information kring Hagaskolans tidiga år har hittats i boken *Hofors, ett brukssamhälle*, från 1979. Karl Johan Bodin är redaktör för boken. Information kring de svenska skolhusens historik har hittats i boken *Skolhuset, idé och form*, skriven av Hjärdís Kristensson, 2005.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Hagaskolan är belägen på en höjd vid korsningen av Faluvägen och Torsåkersvägen, precis vid den östra infarten till Hofors. Idéer kring att bygga en ny skola i Hofors hade väckts redan under slutet av 1930-talet. Skolverksamheten var trångbodd i Kyrkskolan och likaså var folkskolan som dessutom höll till i provisoriska lokaler. En kommitté tillsattes och arkitekt Sten Dalén från Gävle anlätades till att rita Hagaskolan. Förslaget godkändes av kommunalfullmäktige 1 juni 1939.

Men så kom kriget hösten 1939 och bygget av den nya skolan fick skjutas på framtiden. Så snart kriget var slut 1945 upptogs arbetet dock igen. Daléns förslag justerades något och 17 maj 1946 beslutade kommunalfullmäktige att bygget av den nya skolan skulle påbörjas. På grund av en hård byggnadsreglering efter kriget drog byggstart ut på tiden. Statliga verk skulle granska ritningarna och kostnadsberäkningarna innan Kunglig Maj:t slutligen kunde fatta beslut om bygget. (Bodin, 1979: 132-133)

Ursprungsritningarna är daterade 1948. (Tyvärr är dessa urskinta och går ej att få i bättre skick) Överst syns huvudfasaden mot väster och fasaden mot öster. Den undre ritningen visar skolan från söder och norr. Ritningarna förvaras på Kommunarkivet i Hofors.

Den 27 augusti 1948 beviljade slutligen Kunglig Maj:t byggnadstillstånd, dock med undantag av vissa inritade lokaler: aula, gymnastiksal, lokaler för läkarmottagning och elevbespisning, metallslöjd, vävsal, teckningssal samt det ena av två föreslagna skolkök. Byggmästare Erik Westman, Hedemora, blev huvudentreprenör för bygget som kom igång i november 1948. Två vinkelställda flyglar, den ena en klassrumsflygel och den andra en specialrumsflygel, uppfördes på tidigare nämnda plats. De ursprungliga ritningarna följdes alltså inte, i och med att de ovan nämnda delarna inte beviljats byggnadstillstånd. Dock byggdes en provisorisk aula, tack vare att ett stort källarutrymme inreddes under den västra längan. Även teckningssalen kunde förverkligas. Den 6 mars 1950 flyttade samrealskolan och högre folkskolan in i den del av byggnaden, som då nästan var färdigställd. Den 1 april flyttade husmodersskolan in i specialrumsflygeln. (Bodin, 1979: 133)

Flygfoto över med Hagaskolan mitt i bild. Här syns de två vinkelställda flyglarna. Notera hur flera barrträd bevarades kring skolan och på så vis blev en del i gestaltningen. Foto från 1955-67 från Eniro's flygkartstjänst.

I skolornas årsredogörelse 1950-51 beskrivs skolan på följande vis:

Skolbyggnaden har ett högt och centralt läge i samhället vid korsningen Faluvägen och Torsåkersvägen. Skoltomten är rymlig. Skolgården har ett öppet men dock vindskyddat läge mot söder och öster och är väl solbelyst. Huvudbyggnaden är uppdelad i två flyglar: en klassrumsflygel och en specialrumsflygel. Dessa båda flyglar mötas i den gemensamma huvudtrappan. Hela byggnaden är uppförd av tegel och klädd med rött fasadtegel. Yttertaken är täckta med enkupigt tegel.

Hagaskolan uppfördes alltså i den för tiden moderna L-formen, i en enkel och avskalad arkitektur, även den mycket tidstypisk. Borta är den monumentala form som äldre skolbyggnader ofta hade, vid mitten av 1900-talet anpassades skolorna likt omkringliggande byggnader i folkhemmets bebyggelse. De fick en vardaglig arkitektur, med få eller inga dekorativa detaljer.

Hagaskolans huvudentré förlades i den östra längan. Entrépartiet utgjordes av ett glasat parti med stomme av rostfri plåt. Ovanför entrén utgjorde en fasadklocka i stort sett den enda utsmyckningen på fasaderna. Fönsterband sträckte sig längs hela byggnadslängorna. Detaljer som plåttäckningar vid fönster och takfot, utfördes i kopparplåt. I klassrumsflygeln låg skolsalarna in mot gården, medan korridorerna löpte längs framsidorna. Klassrummens fönster gjordes stora och kvadratiska, medan korridorfönstren var betydligt mindre.

Den nybyggda Hagaskolan augusti 1951. Enligt de ursprungliga ritningarna skulle gymnastiksalen ha legat i en byggnadskropp ut från gaveln, men till denna gavs inget tillstånd. Källa: Hofors Hembygdsförening, Bygdebånd.

Skolklass läsåret 1952-1953. Vi kan se specialrumsflygeln ansluta på huvudsidans norra gavel. Källa: Hofors Hembygdsförening, Bygdebånd.

Hagaskolan sedd från söder. Notera burspråket med den ovanliggande balkongen i hörnet. Foto: William Eriksson, 1951. Källa: Hofors Hembygdsförening, Bygdeband.

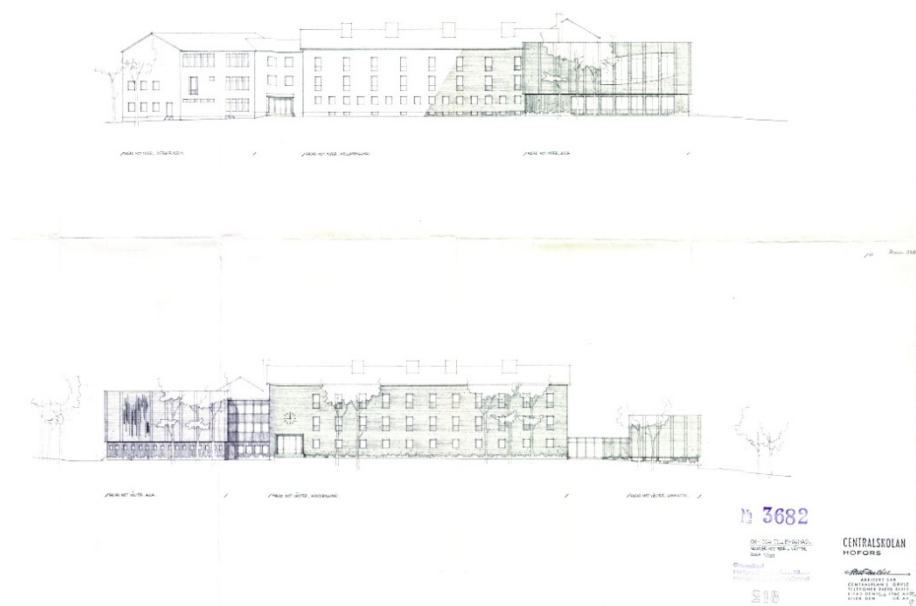

Klassfoto från 1961, från ovan nämnda hörn mot söder. Här anas fönsterpartiet i burspråket. Källa: Hofors Hembygdsförening, Bygdeband.

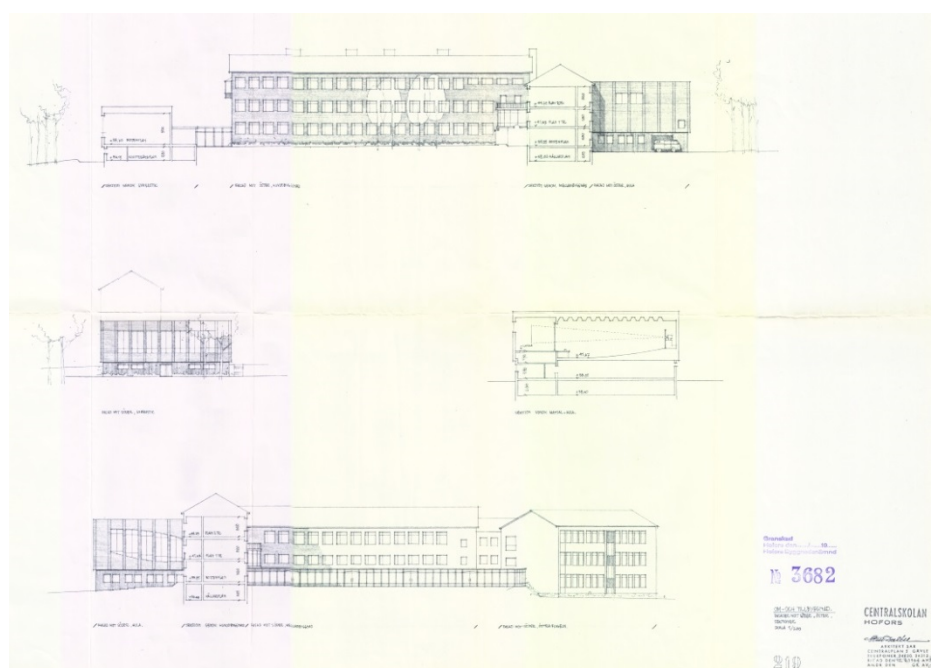

Hagaskolan under början av 1960-talet. Byggnadens längdverkan samspelar med de raka tallarna. Foto: Bruno Bäckström. Källa: Bygdeband.

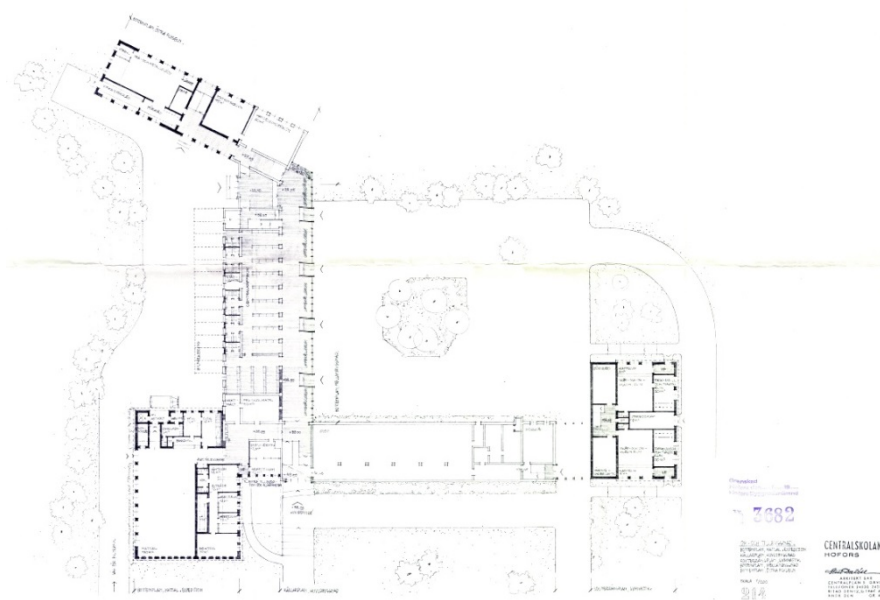
År 1968 byggdes skolan till med de delar som aldrig beviljades inför byggstart. Dock följdes inte de ursprungliga ritningarna. Sven Dalén ritade nya förslag för delarna, vilka placerades i samma läge som de hade på de ursprungliga ritningarna från 1948. Aulan lades i det nordvästra yttre hörnet mellan de båda flyglarna, slöjdsalsdelen som en egen flygel i förlängning av specialrumsflygeln. Gymnastiksal och omklädningsrum lades vid klassrumsflygelns södra gavel. De nya delarna anpassades i hög grad till redan befintliga längor, detta sett till både materialval och dimensioner. Dock utformades både auladelen och gymnastiksalsdelen näst intill kvadratiska och med platta tak, helt enligt det sena 1960-talets mode. Till skillnad från övriga fasader smyckades auladelens fasader med tegel i relief, med en vertikal verkan i samspråk med fönsterpartierna där. Mot norr och mot söder gavs aulan stora ellipsformade fönsterpartier bestående av högresta hela fönsterbågar. Mot väster förstärks den vertikala känslan ytterligare genom smala höga fönster i grunden. Klassrumsflygeln och aulan bands samman genom en lägre del med platt tak, och med ett avvikande fasadmateriäl mot teglet, nämligen skiffer. Fasadmaterialet återkommer i den låga delen med portik som sammanbinder klassrumsflygeln med gymnastiksalen. In mot gården, på den södra fasaden på specialrumsflygeln, byggdes en låg entrédel längs hela byggnadens längd. Även denna gavs fasader klädda med skiffer. (Bygglösvritningar Kommunarkivet i Hofors.)

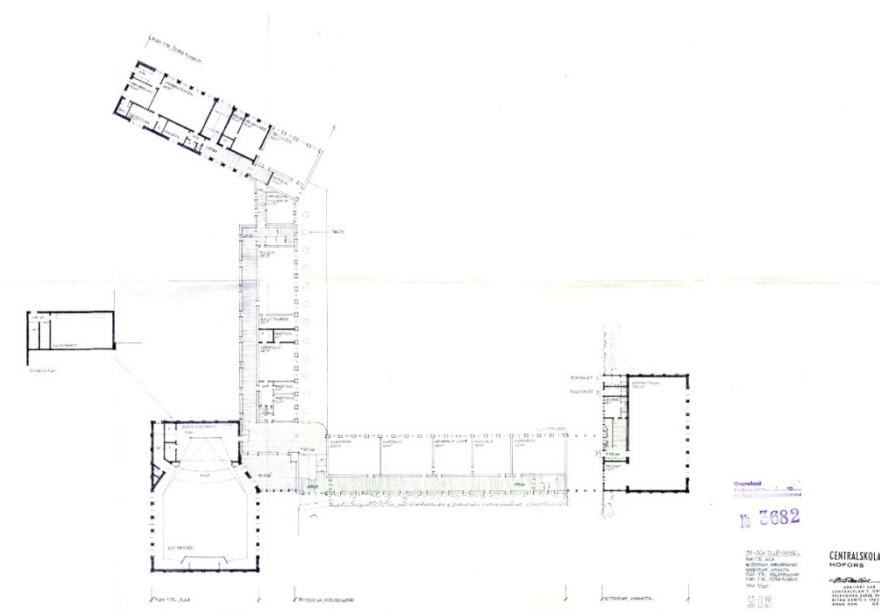
Hagaskolan byggdes till 1968 efter ritningar av arkitekt Sten Dalén. Ritningarna är från 1964. Överst syns fasader mot norr och underst huvudfasaden mot väster. Notera hur aulan längst till vänster samspelar i formspråk med gymnastikdelen längst till höger. Ritningarna förvaras på Kommunarkivet i Hofors.

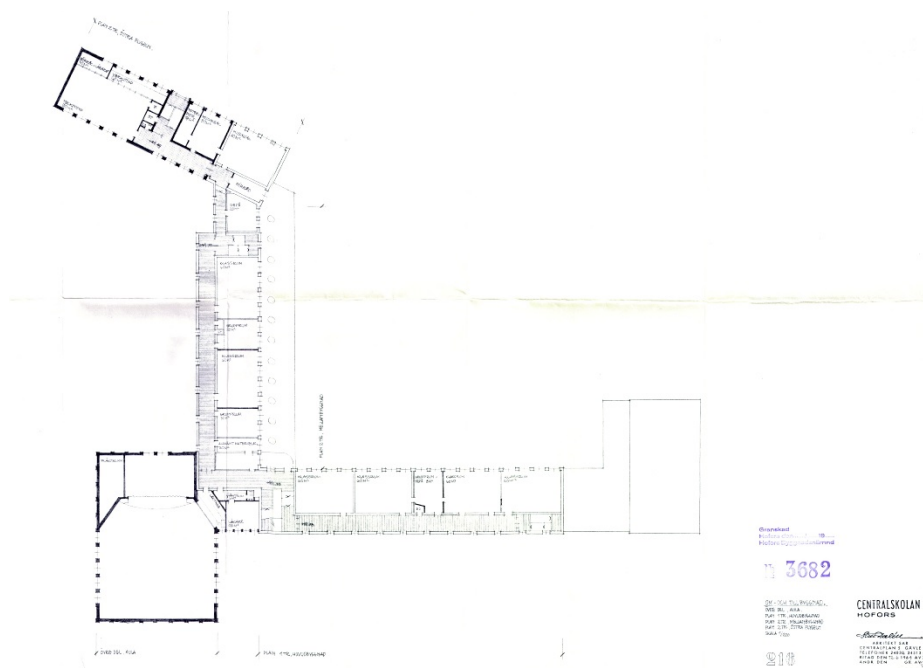
Hagaskolan byggdes till 1968 efter ritningar av arkitekt Sten Dalén. Ritningarna är daterade 1964. Överst syns fasader in mot gården i öster och där under fasader mot söder. Notera den nya låga entrélängan som är vidbyggd utefter den södra sidan. Den befintliga balkongen vilar på den nya lågdelen. Ritningarna förvaras på Kommunarkivet i Hofors.

Planritning över Hagaskolans bottenplan, med nytillkomna delar 1968. Ritningen är signerad Sten Dalén och daterad 1964. Högst upp syns slöjdsalsdelen som dockades mot specialrumsflygelns östra gavel. Mellan de ursprungliga flyglarna, i det nordvästra hörnet, tillkom auladelen som i bottenplan rymde skolbespisning och matsal. Mot söder uppfördes en gymnastikdel med omklädningsrum på bottenplan. Ritningarna förvaras på Kommunarkivet i Hofors.

Planritning över Hagaskolans första plan, med nytillkomna delar 1968. Ritningen är signerad Sten Dalén och daterad 1964. Högst upp syns slöjdsalsdelen som dockades mot specialrumsflygelns östra gavel. Mellan de ursprungliga flyglarna, i det nordvästra hörnet, tillkom auladelen som på första våningen rymde just aula. Mot söder syns gymnastiksalen. Ritningarna förvaras på Kommunarkivet i Hofors.

Planritning över Hagaskolans första plan, med nytillkomna delar 1968. Ritningen är signerad Sten Dalén och daterad 1964. Högst upp syns slöjdsalsdelen i två hela våningar. Auladelen och gymnastikdelen har två plan. Ritningarna förvaras på Kommunarkivet i Hofors.

Hagaskolan har inte genomgått några större exteriöra förändringar sedan den senaste stora ombyggnationen under slutet av 1960-talet. De flesta fönsterbågar är sannolikt från ursprungstiden. De lågmälda tegelfasaderna är intakta, liksom taktäckningen av enkupigt lertegel. Vid besiktningstillfället var dock många fönster och dörrar igensatta med skivor och kunde därigenom inte dokumenteras.

Flygfoto över Hagaskolan från 2011-2014. Källa: Eniro's flygkartstjänst.

BESKRIVNING AV HUVUDBYGGNADENS EXTERIÖR

Stomme och plan

Skolan vilar till största del på en putsad stengrund. Stommen består i de äldsta delarna av murat tegel. I de delar som tillkom 1968 är stommaterialet okänt.

Fasad, entré och tak

Fasaderna är symmetriskt uppbyggda. De är klädda med rödbränt fasadtegel med få utsmyckande detaljer, fränsett auladelen, som har mönstermurning i teglet. Mönstren utgörs av utskjutande stenar, likt ett strössel. Från takfoten består mönstren av vertikala band, även dessa skapade genom utskjutande stenar. Fönsterbanden mot väster och norr avslutas nedtill med ett panelklätt träparti målat i ljust grågrön kulör.

*Hagaskolan sedd från väster. Aulan, tillkommen 1968, syns till vänster i bild.
Foto: 2017-09-22.*

Skolan har flera entréer. Huvudentrén är belägen på klassrumsflygelns västra långsida. Dörrpartiet har en stomme i rostfritt, med stora glasade delar. Partiet inramas av en utskjutande ljust putsad omfattning. Ovanför entrén sitter ett väggur med visare och siffror i gjutjärn. Entrén nås via en trappa av huggen granit, med räcken av gjutjärn. En sentida ramp leder upp mot entrén utefter fasaden. Entréer finns även på specialrumsflygel mot norr och söder. Den mot norr är av liknande karaktär som den nyss nämnda huvudentrén. Dörrpartiet ligger i en utskjutande del klädd med tegel och skyddad av ett pulpettak belagt med enkupigt lertegel. Även här består trappan av huggen granit. Räckena har samma utformning som de vid den västra entrén. Detta entréparti var dolt bakom skivmaterial vid besiktningsstillfället.

In mot gården, mot söder, finns en låg länga tillbyggd vid specialrumsflygelns långsida. Detta entréparti tillkom vid tillbyggnationen 1968 och rymmer flera entréer. Delen är i en våning med fasader klädda med skifferskivor. Ingångarna markeras genom utskjutande partier i samma fasadmateriäl. Mellan entréerna ligger fönster i band. Samtliga öppningar i delen var täckta med skivor vid besiktningstillfället, och kunde därför inte dokumenteras. På gymnastikdelens norra sida finns en entré med trappa och räcken likt entréerna mot väster och norr.

Ett burspråk pryder klassrumsflygelns södra gavel. I hörnet mot gården, mellan klassrumsflygel och specialrumsflygel, finns en balkong med räcken av gjutjärn. Balkongen vilar på den låga entrédelen mot söder. Under balkongen finns fönster, vilka var täckta med skivor vid besiktningstillfället.

De flesta plåttäckningar består av kopparplåt. Sadeltaken är täckta av enkupigt lertegel. På taken finns enstaka takfönster och på specialrumsflygelns södra takfall finns en takkupa. Takfoten på sadeltaken är smäcker och obruten. Hängrännor och stuprör är av kopparplåt.

Fönster

Överlag är fönstren symmetriskt grupperade i fönsterband längs hela fasaderna. In mot gården är fönstren näst intill kvadratiska med tidstypisk indelning. Fönstren längs korridorssidorna är mindre och med hela bågar i stående rektangulär form. De allra flesta fönsterbågar är av trä och vitmålade. Omfattning och panelpartier kring fönster har en dovt duvblå kulör. De fönster som finns i den kvadratiska auladelen som förbinder de båda ursprungliga längorna, samt de som finns i gymnastikdelen, har aluminiumprofiler i såväl bågar som omfattningar. Auladelens fönsterpartier mot norr och söder består av högresta hela fönsterbågar som tillsammans bildar en oval form.

Typ av fönster som finns i klassrummen in mot skolgården. Foto: 2017-09-22.

BESKRIVNING AV HAGASKOLANS INTERIÖR

Vid besiktningstillfället var flera delar av interiörerna låsta eller mörklägda på grund av skivtäckta fönster, varför någon heltäckande bild av interiörerna är svår att ge. Slöjdsalsdelen och gymnastikdelen är inte dokumenterade. Tidiga planlösningar i de tidigaste flyglarna förefaller dock vara intakta, medan de flesta ytskikt är sentida. Gedigna material finns i stengolv och fönsterbänkar av sten. Aulan har generöst tilltagen takhöjd och präglas i stor grad av de ovala fönsterpartierna mot norr och söder, liksom ett fönsterparti bestående av högresta bågar mot väster. Dock har rummet under sen tid delats av, med rum och ytterligare våningsplan mot den östra väggen.

Aulan och scenen sedd från den senare tillkomna våningen i rummet. Golvet är uppbrutet på grund av en tidigare vattenskada. Foto: 2017-09-22.

Trapphuset sett mot huvudentrén mot väster. Golven och trapporna är belagda med hållbara och påkostade stenkivor. Foto: 2017-09-22.

VÄRDEBÄRARE I EXTERIÖREN

Röda tegelfasader med få utsmyckningar.

Symmetriskt uppbyggda fasader.

Fönsterband.

Få utsmyckande fasaddetaljer.

Obruten takfot.

Sadeltak belagda med enkupigt lertegel.

Ventilationshuvar utformade som skorstenar.

Värdebärare i exteriören

Auladel tillkommen 1968, väl anpassad till tidigare delar sett till fasadmateriäl.

Platt tak med kopparplåtsinklädd takfot.

Här bryts de horisontella linjerna från skollängorna av och övergår till en vertikal höjdverkan tack vare högresta fönsterbågar och mönstermurningen vid takfoten.

Vertikal verkan förstärks genom högresta fönsterbågar i band i grunden.

Den tunga kvadratiske kubén lättas upp genom karaktärsskapande ellipsformade fönsterpartier mot norr och söder.

Förutom de vertikala banden från takfot, finns mönstermurning i teglet även genom utskjutande tegelstenar, utströsslade på fasaderna.

Värdebärare i exteriören

Förbindelselänk mellan skolsalsflygel och aula, tillkom 1968.

Fasadmaterial bestående av skifferplattor.

Tidstypiskt platt tak.

Fönsterband med hela bågar.

En portik sammanbinder skolsalsflygel och gymnastikdel. Portik och gymnastiksalsdel tillkom 1968.

Fasadmaterial bestående av skifferplattor.

Tidstypiskt platt tak.

Kopparplåtsinklädd takfot.

Entrédel längs hela specialrumsflygelns södra sida. Entrédelen tillkom 1968.

Fasadmaterial bestående av skifferplattor.

Delvis bevarade avtäckningar av kopparplåt.

Entrépartierna markeras genom utskjutande omfattningar klädda med skifferplattor.

Fönsterband.

Värdebärare i exteriören

Ursprunglig balkong i hörnet mellan klassrumsflygeln och specialrumsflygeln.

Smidesräcke.

Underliggande fönsterparti likt ett burspråk.

Huvudentrén mot väster markeras genom ett brett portparti i rostfritt.

Fasadklocka med visare och siffror i gjutjärn.

Portomfattning av huggen sten.

Trappsteg av huggen sten.

Räcke av gjutjärn.

Värdebärare i exteriören

Entréparti som sammanbinder specialrumsflygeln med slöjdflygeln som tillkom 1968.

Partiet markeras i fasaden genom utskjutande tegelklätt parti.

Pulpettak belagt med enkupigt lertegel.

Trappsteg av huggen sten.

Räcke av gjutjärn.

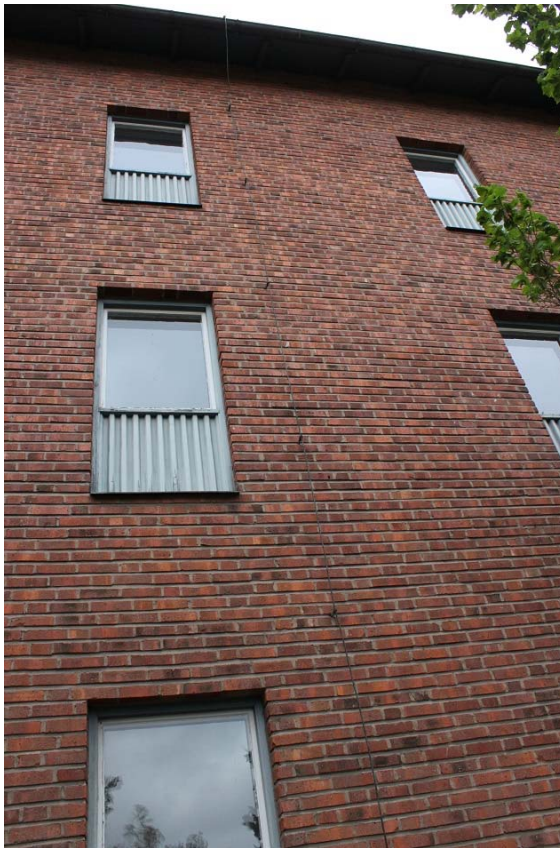

Entré på gymnastikdelens norra sida.

Trappsteg av huggen sten.

Räcke av gjutjärn.

Värdebärare i exteriören

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Hagaskolan är troligtvis en av de bäst bevarade skolbyggnaderna från 1950-talet i Gävleborgs län. Skolan är byggd i hållbara och tidlösa material som tegel, trä och kopparplåt. Skolbygget påbörjades direkt efter kriget då Sverige andades framtidsanda och positivism. Det är därför antagligen inte en slump att Hagaskolan gavs ett centralt läge i Hofors. På sin höjd syntes skolan på långt håll och mötte även bilister som färdades efter den intelligande riksvägen mot Falun och mot Gävle. Hagaskolan har höga arkitektoniska och miljöskapande värden. Många Hoforsbor har varit elever i Hagaskolan, vilket ger byggnaden såväl socialhistoriska- som samhällshistoriska värden.

Den modernistiska arkitekturen är mycket känslig för förändringar utifrån sin ofta avskalade och enkla form. Det strama uttrycket bör värnas, liksom tidstypiska byggnadsdetaljer av hög kvalitet i såväl fasad, fönster och entréer. Underhållet av Hagaskolan tycks genom åren ha skötts med mycket hög kunskaps- och ambitionsnivå sett till både ursprungliga material och detaljer.

- Hagaskolans exteriörer är mycket välhållna sedan tillkomståret 1950 och sedan den större tillbyggnationen 1968.
- Fasaderna är symmetriskt uppbyggda.
- Flyglarnas exteriöra utformning har en horisontal verkan som ytterligare förstärks av fönsterbanden.
- Takfallen har obrutna takfötter.
- Auladelen och gymnastiksalsdelen har en tung form med platt tak. Formen lyfts av det vertikala formspråket i fasaddetaljer och fönsterform.
- Kopplingen mellan tallarna och skolhuset är en del av områdets gestaltning.

SAMMANFATTANDE VÄRDE, ANALYS

Exteriör: Högt

Interiör: Medel

Miljö: Medel

KÄLLOR

Tryckta källor

Kristensson, Hjärdis 2005. *Skolhuset, idé och form*. Kristianstad.

Bodin, Karl Johan (red), 1979. *Hofors, ett brukssamhälle*. Gävle.

Arkiv

Kommunarkivet i Hofors

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkivet

Övrigt

www.bygdeband.se

Samtliga fotografier är registrerade i Länsmuseet Gävleborgs bilddatabas.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE